

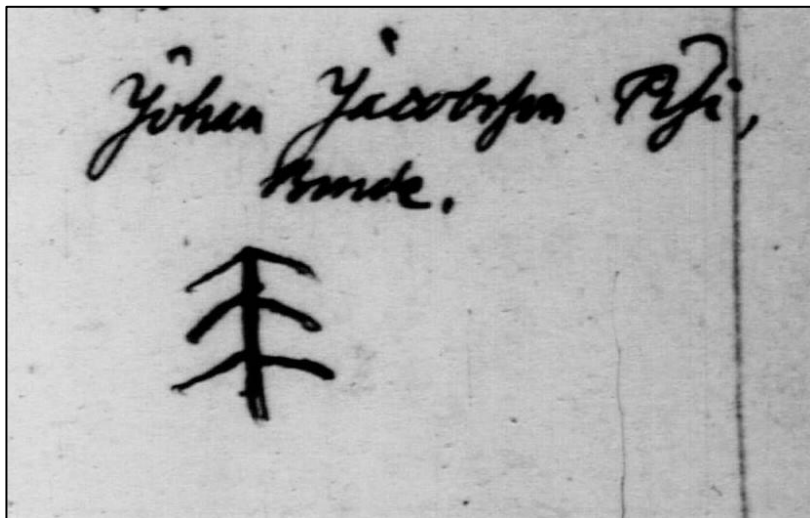
LAVANSAARELAISIA PUUMERKKEJÄ 1700- ja 1800-LUVUILTA

Mitä tarkoitetaan puumerkeillä

Wikipedian mukaan puumerkki (ruotsiksi bomärke) on omistajaa tai asianosaista osoittava merkki, jota kirjoitustaidottomat ovat käyttäneet nimikirjoituksena tai allekirjoituksena. Aikanaan yksityiselle henkilölle kuuluvat puumerkit erotettiin talolle kuuluvista ja talokohtaiset merkit siirrettiin taloon kuuluvina myös omistajan vaihtuessa. Puumerkein merkittiin irtainta omaisuutta sekaantumisten ehkäisemiseksi. Talon tai tilan jakaantuessa siitä eronneet kehittivät oman merkkinsä lisäämällä kantatalon puumerkkiin uusia viivoja. Ne tehtiin muodoltaan yksinkertaisiksi, jotta ne oli helppo raaputtaa tai vuolla puuhun.

Varhaisimmat Suomesta löydetty puumerkit ovat olleet hautakiviin kaiverrettuja, vanhin löytö on Ulvilan hautausmaalta, peräisin 1200-luvulta. 1500-luvulla puumerkkien käyttö yleistyi tavallisen kansan keskuudessa. Puumerkkejä käytettiin vielä 1900-luvullakin – varsinkin esineiden merkitsemisessä.

Lähteet: <https://fi.wikipedia.org/wiki/Puumerkki> ja <https://yle.fi/uutiset/3-7732072>

Juho Jaakonpoika Pisin puumerkki Lavansaaren kirkonkassojen tilikirjasta v. 1832.
Lähde: Kansallisarkisto III Gl:1 sivu 24

Lavansaarelaisia puumerkkejä 1700- ja 1800-luvuilta

Kuvat lavansaarelaisista puumerkeistä on kerätty Kansallisarkiston digitaalisista tiedostoista löytyvistä Pitäjän- ja kirkonkokousten pöytäkirjoista vv. 1772 – 1839 sekä Kirkonkassojen tilikirjoista vv. 1806 – 1865 (III Gla:1).

Kirkonkirjat oli kirjoitettu ruotsin kielellä aina 1800-luvun loppupuolelle asti. Myös henkilöiden nimet ja tittelit ovat ruotsinkielisessä asussa.

Näitä kirjoja ylläpitivät papit ja asiakirjojen oikeellisuuden vahvistivat puumerkeillään kirkon kuudennusmiehet – kyrk sexman, lautamiehet – nämndeman ja luotetut talolliset - bonde. Allekirjoittajana saattoi olla myös lukkari - klockare, kirkkoväärti - kyrkwärd, kylän-/saaren vanhin – byns äldsta tai öns äldsta tai joku muu kuin kirkollinen luottamushenkilö (esim. koulumestari – skolmästare).

Kirkon kuudennusmiehet olivat luottamushenkilöitä, joiden tehtävänä oli mm. huolehtia että seurakunnan asukkaat suorittivat yhteiset velvollisuudet, elivät herran nuhteessa ja tottelivat annettuja käskyjä. He huolehtivat myös papiston kymmenysten ja verojen maksamisesta, kantoivat kirkollisista rikkomuksista langetetut sakot ja toimeenpanivat ulosottoja.

Lisätietoa osoitteesta:

<http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Pit%C3%A4j%C3%A4nkokoukset>

Lautamiehet olivat mukana käräjäasioita hoidettaessa. He olivat arvostettujen kyläläisten joukosta nimettyjä (vrt. nämnde man) miehiä, jotka osallistuivat oikeusjuttujen ratkaisemiseen.

Lisätietoa osoitteesta: <http://jyrkivirolainen.blogspot.com/2008/12/lautamiehet.html>

Lukkari oli alun perin seurakunnan kellonsoittaja ja myöhemmin papin apulaisena toiminut kirkonvartija, palvelija ja lasten opettaja. Vuoden 1865 kirkkolain mukaan lukkarin tehtävä oli mm. veisuun johtaminen jumalan-palveluksissa.

”Unilukkari” -nimitys juontuu siitä että jumalanpalveluksissa nukahtaneita piti herätellä kepillä. Tämä oli **suntion** tai muun kirkonpalvelijan tehtävä. Suntion ruotsinkielinen nimitys oli kyrkoväktare, suomennettuna kirkonvartija.

Lisätietoa osoitteista: <https://fi.wikipedia.org/wiki/Lukkari> ja <https://evl.fi/sanasto/>

Kylänvanhin, myös oltermanniksi nimitetty, oli kyläläisten toiminnan johtaja, jonka monipuolisesta tehtäväkuvasta voi lukea lisää osoitteesta:

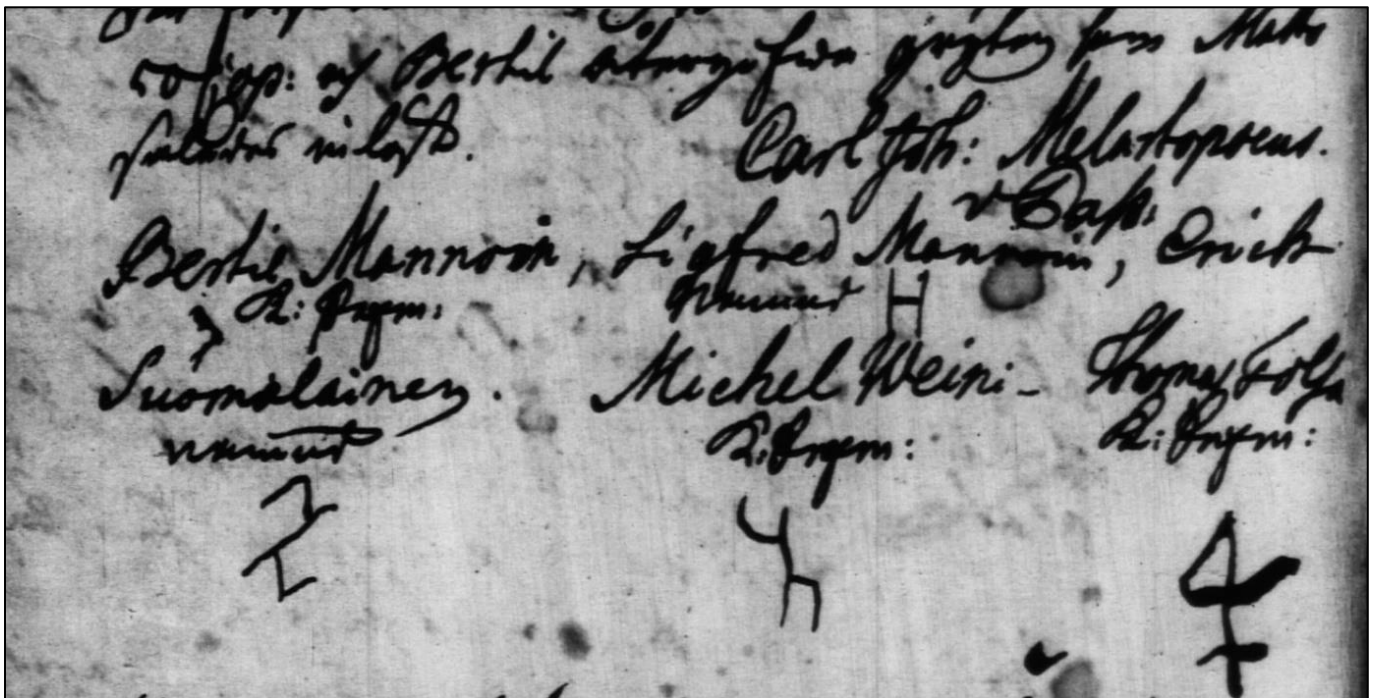
<https://fi.wikipedia.org/wiki/Kyl%C3%A4j%C3%A4rjestys>

Joissakin lavansaarelaisperheissä tai suvuissa näyttää samanlainen tai samankaltainen puumerkki olleen useamman perheenjäsenen tai sukupolven käytössä. Joissakin tapauksessa taas saman henkilön puumerkki näyttää muuttaneen muotoa vuosien mittaan. Puumerkin kirjoittajan nimeen viittaavat kirjainmerkit ovat tässä otoksessa harvinaisia, mutta 1900-luvulla sellaiset yleistyvät. Tällaisista on esimerkkejä Raili Rajalan keräämässä puumerkkiluettelossa, joka löytyy omana tiedostonaan Lavansaari-seuran kotisivuilta.

1700-luvun dokumenteista löytyy seuraavanlaisia puumerkkejä:

Huom! Kuvat ovat osasuurennoksia digitoiduista asiakirjoista ja niitä on käsitelty kuvankäsittelyohjelmalla siten että niiden tummuusastetta on vaalennettu ja kuvia on selkeytetty.

1.

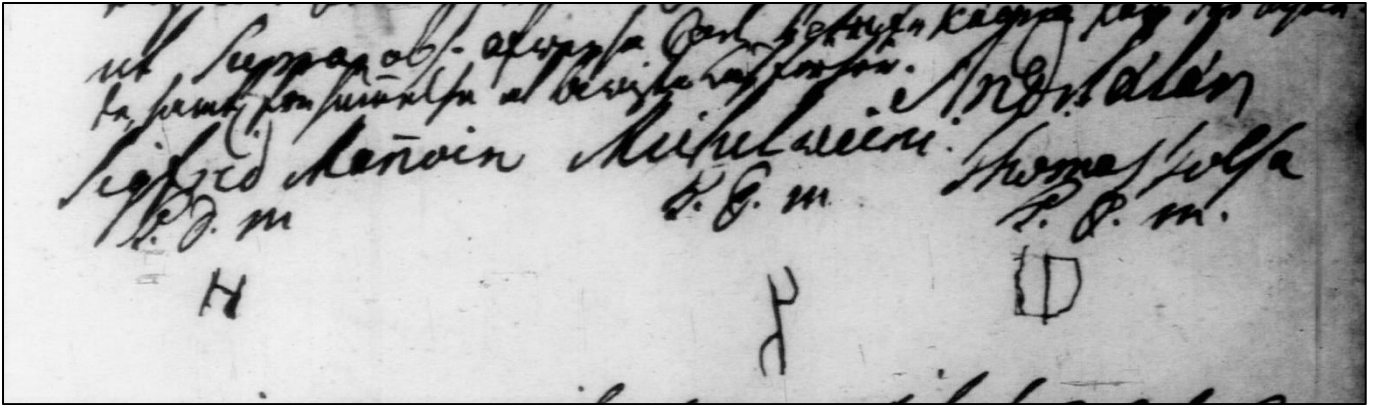
Nämä allekirjoitukset ovat varhaisimmasta, eli vuoden 1772 pitäjänkokouksen pöytäkirjasta.

Lavansaarella ei ollut tuohon aikaan omaa pappia, vaan saari kuului Kakin kappelin Johanneksen seurakuntaan, jonka papit hoitivat myös saaren kirkolliset toimitukset ja kirkonkirjat. Karl Johan Melartopaeus oli tuohon aikaan kappalaisena ja on allekirjoittanut asiakirjan.

Lavansaarelaismiesten puumerkit ovat:

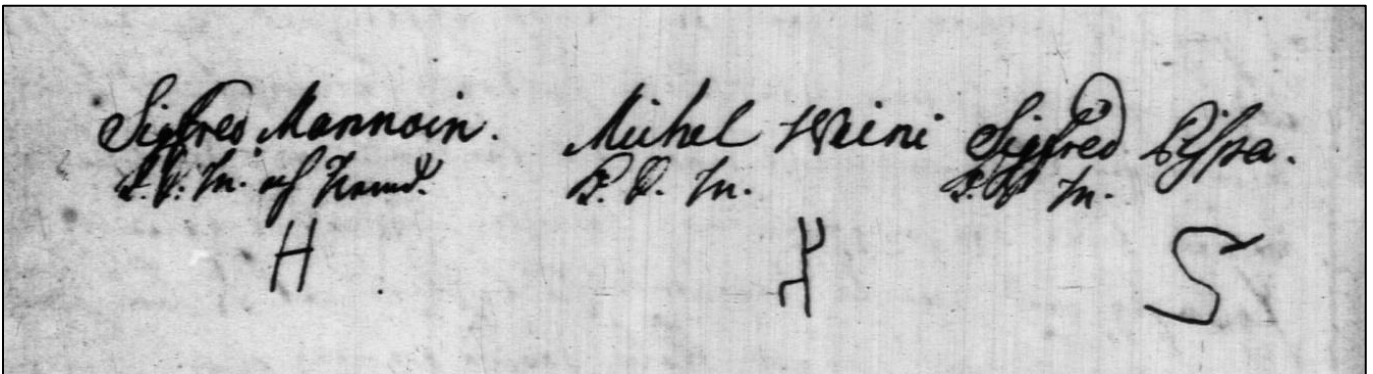
kirkon kuudennusmies Pärtty Eskonpoika Mannosen (1709-1772),
lautamies Sipi Eskonpoika Mannosen (1716-1789),
lautamies Eero Suomalaisen (todennäköisesti Eero Nuutinpoika 1728-1779),
kirkon kuudennusmies Mikko Yrjönpoika Weinin (1745-1808) sekä
kirkon kuudennusmies Tuomas Mikonpoika Tolsan (1736-1779)

2.

Vuoden 1776 pitäjänkokouksen pöytäkirjan ovat vahvistaneet edellä mainitut Sipi Mannonen, Mikko Weini sekä Tuomas Tolsa, jonka puumerkki on kuitenkin erilainen kuin edellisessä. Kaikki mainitut ovat olleet kirkon kuudennusmiehiä.

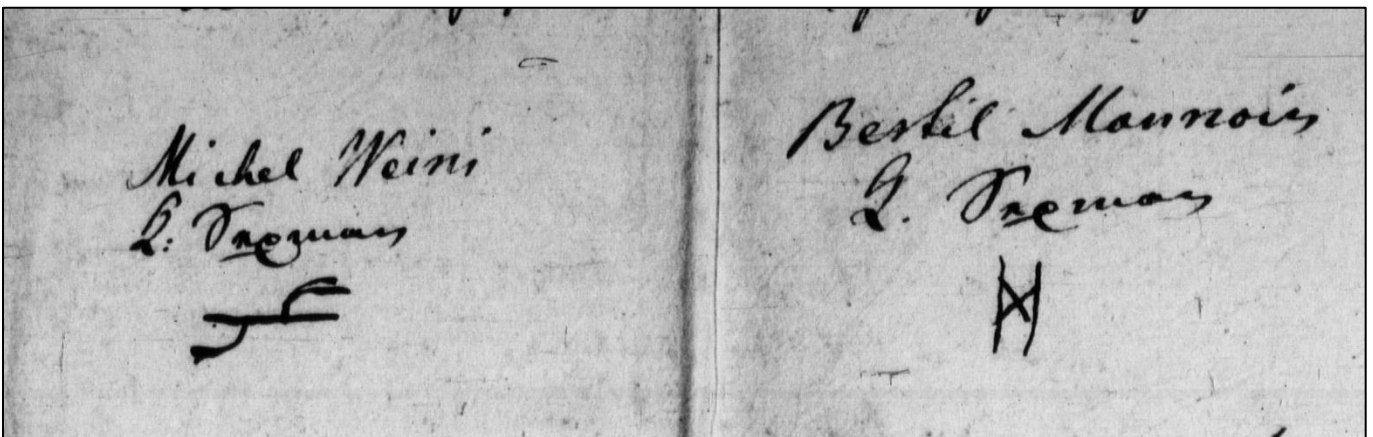
3.

Vuoden 1780 pöytäkirjassa on kolmantena allekirjoittajana kuudennusmies Sipi Aataminpoika Piispa (1741-1798).

Sipi Mannonen oli tässä vaiheessa sekä kuudennusmies että lautamies.

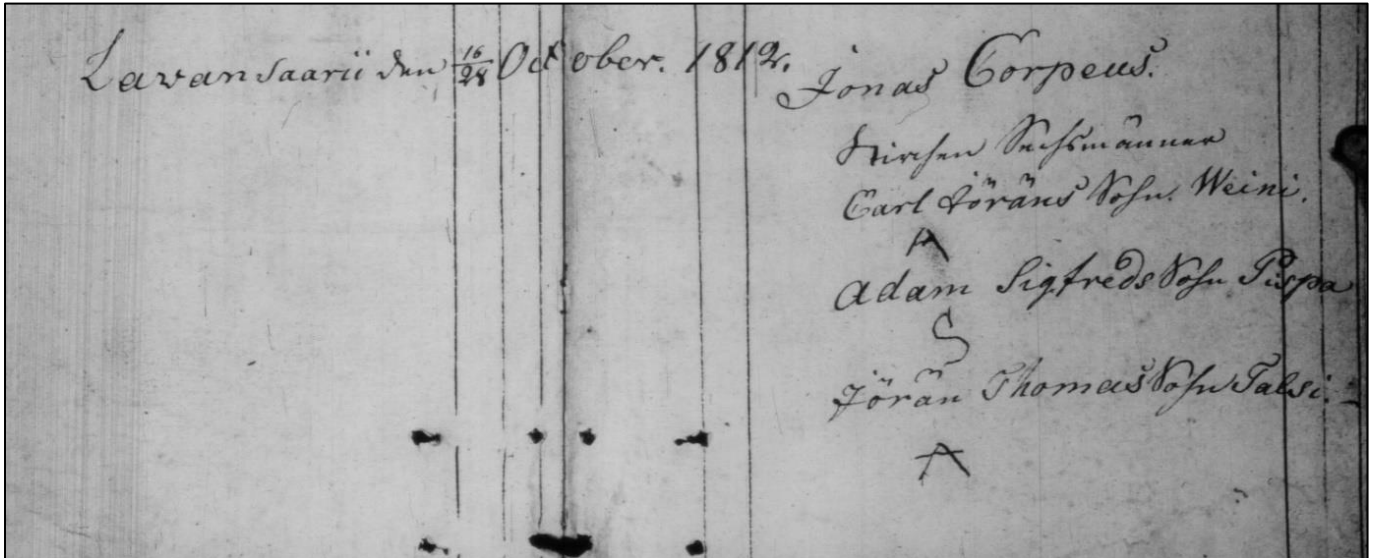
4.

Ylläolevat, vuoden 1796 pöytäkirjan allekirjoittajat ovat molemmat kuudennusmiehiä; Mikko Weini on tällä kertaa kääntänyt puumerkkinsä vaakasuuntaiseksi. Pärty Mannonen (1747-1805) oli aiemmin mainitun Sipiin poika.

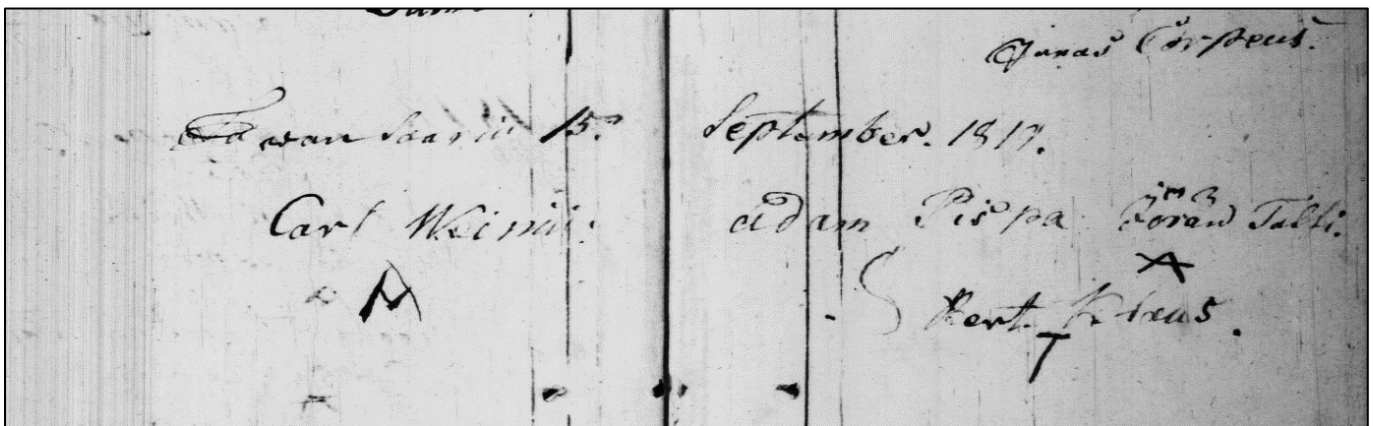
Seuraavat esimerkit ovat 1800-luvun kirkonkassojen tilikirjoista sekä pitäjänkokousten ja köyhäinhoitoasioiden pöytäkirjoista:

5.

Vuonna 1812 Johanneksen seurakunnan kappalaisen Jonas Corpeuksen allekirjoittama kirkonkassan tilikirjan vuosilaskelma oli kirjoitettu saksan kielellä, niin myös todistajien tittelit. "Kirchen sechsmänner" tarkoittaa kirkon kuudennusmiehiä. Puumerkkinsä olivat tähän laittaneet Kalle Yrjönpoika Weini (1760-1825), Aatami Sipinpoika Pöpa (1763-1820) ja Yrjö Tuomaanpoika Talsi (1783-1822).

6.

Vuonna 1817 edellisten lisäksi oli uutena allekirjoittajana Pärtty Klaus (1781-1840). Kyseessä on kirkonkassan tilikirja.

22. Jունii 1820.
 Eriq Mattsson Suomalainen
 Kyrko Seuran
 X
 S. Grönqvist

7.

29. Jունii 1821.
 Eriq Mattsson Suomalainen
 Kyrko Seuran
 X
 S. Grönqvist

8.

Eero Matinpöika Suomalainen (1782-1822) oli yksi kuudennusmiehistä vv. 1820-1821. Nämäkin puumerkit ovat tilikirjoista.

9.

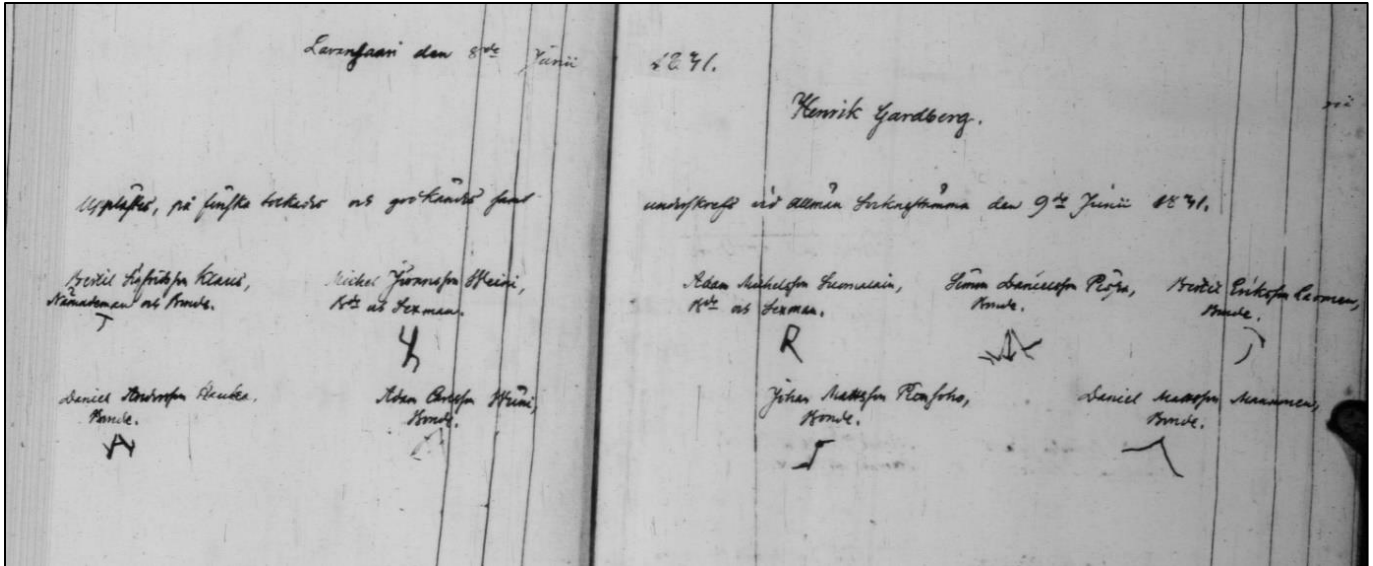
Lavansuuri Uko" 5. Jունii 1822.
 Joraw Thoniasen Kerkon Seuran Thomas Eronpoika Lavosen
 X T M N
 S. Grönqvist

Vuonna 1822 kirkonkassan tilikirjan vahvistivat puumerkillään jo aiemmin mainitut Yrjö Tuomaanpoika Talsi ja Pärtty Sipinpoika Klaus.

Heidän lisäksi tästä tilikirjan sivulta löytyvät Tuomas Eeronpoika Lavosen (1779-1825) ja Matti Pärtynpoika Mannosen (1786-1827) puumerkit.

Edellisten kolmen tilikirjan sivut on allekirjoittanut Samuel Grönqvist, joka tuolloin toimi Johanneksen seurakunnan kappalaisen sijaisena.

10.

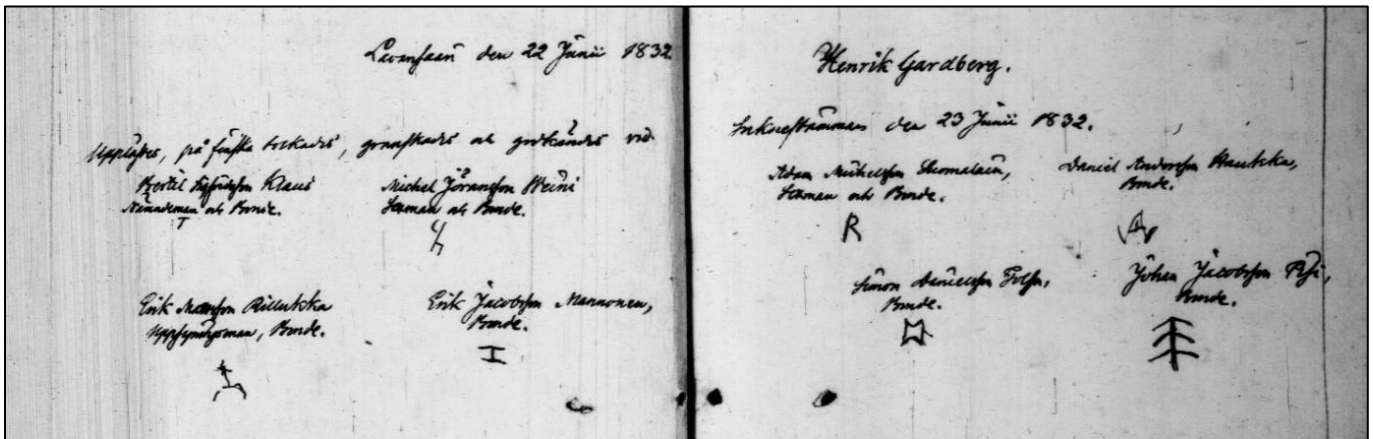
Vuoden 1831 on tilikirjan allekirjoittanut harvinaisen monta henkilöä.

Lavansaari oli tuohon aikaan oli Koiviston seurakunnan alainen, joten sen kirkkoherra Henrik Gardberg on allekirjoittanut asiakirjan. Hänen nimensä jälkeisessä tekstissä sanotaan suomeksi käännettynä että dokumentti on "julkiluettu, suomeksi tulkattu ja hyväksytty sekä allekirjoitettu yleisessä kirjoitustilaisuudessa 9. kesäkuuta 1831".

Puumerkkivahvistuksensa ovat antaneet jo aiemmin mainittu lautamies ja talollinen Pärtty Sipinpoika Klaus ja hänen lisäksi

talollinen ja kuudennusmies Mikko Yrjönpoika Weini (1800-1845), talollinen ja kuudennusmies Aatami Mikonpoika Suomalainen (1794-1840) sekä talolliset Simo Tanelinpoika Pispä (1776-1842), Pärtty Eeronpoika Lavonen (1801-1842), Taneli Antinpoika Haukka (1786-1837), Aatami Kallenpoika Weini (1800-1857), Juho Matinpoika Piensoho (1800-1841) ja Taneli Matinpoika Mannonen (1795-1839).

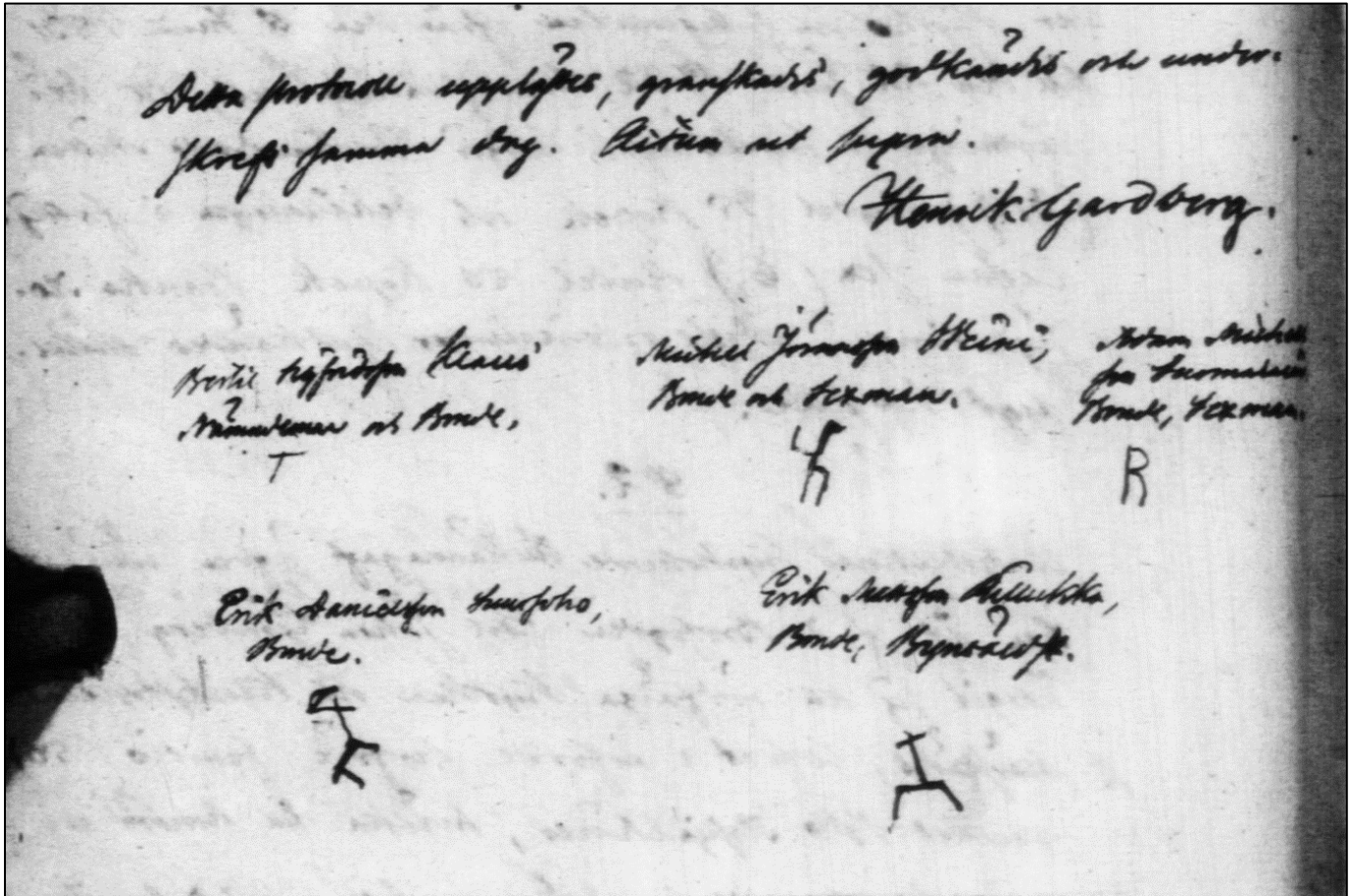
11.

Vuonna 1832 kirkonkassan tilit on vahvistanut Pärtty Klausin, Mikko Weinin, Aatami Suomalaisen ja Taneli Haukan lisäksi neljä muuta henkilöä: valvoja (uppsyningsman) ja talollinen Eero Matinpoika Rillukka, alkujaan Klaus (1781-1832) ja talolliset Eero

Jaakonpoika Mannonen (1787-1853), Simo Tanelinpoika Tolsa (1802-1860) sekä Juho Jaakonpoika Pisi (1796-1866).

12.

Vuoden 1832 pitäjänkokouksen pöytäkirjan vahvistivat puumerkeillään

lautamies ja talollinen Pärtty Sipinpoika Klaus,
talollinen ja kuudennusmies Mikko Yrjönpoika Weini,
talollinen ja kuudennusmies Aatami Mikonpoika Suomalainen,
talollinen Eero Tanelinpoika Suursoho (1779-1857) sekä
talollinen ja nyt kylänvanhimmaksi mainittu Eero Matinpoika Rillukka.

13.

Redovisning öfver fätigmedel på Långsfaari -		från den 1. Janii 1832 till den 13. Janii 1834.		68.
Debet.	Kredit.	Credit.	Kredit.	
Behållning från 1832	6. 00	Att Enkeltsen Carlst. skatt	1. -	
Influtet under denna år	3. 20	Att Jädersen Maria Konek	1. -	
		Att Olinda Vinay, olivsholys, Wein	1. -	
		Behållning	9. -	
		Glamma	12. -	
Summa 12. -				
Långsfaari.		den 13. Janii 1834.		
Uppläst, godkänd och		Abraham Hagert		
Robert Lijnsen Laut. Simon Danielson Tolsa		underkräfs den 13. Janii 1834.		
Erik Carlsson Talsi		Mikko Jönsson, Weini, Daniel Jönsson Haukka		
		Adam Carlsson Wein		

Tämä esimerkki on kirkonkassojen tilikirjan vaivaisrahojen tilikirjasta vv. 1832 – 1834. Debitpuolella näkyy vyoden 1832 tilanne ja sen alla kertyneet tulot ruplina ja kopeekkoina. Kreditpuolella näkyvät lahjoitukset: leski Liisa Kallentytär Mullille, isättömälle Maria Leenantyttärelle ja sokealle Simo Mikonpoika Weinille on kullekin lahjoitettu 1 rupla.

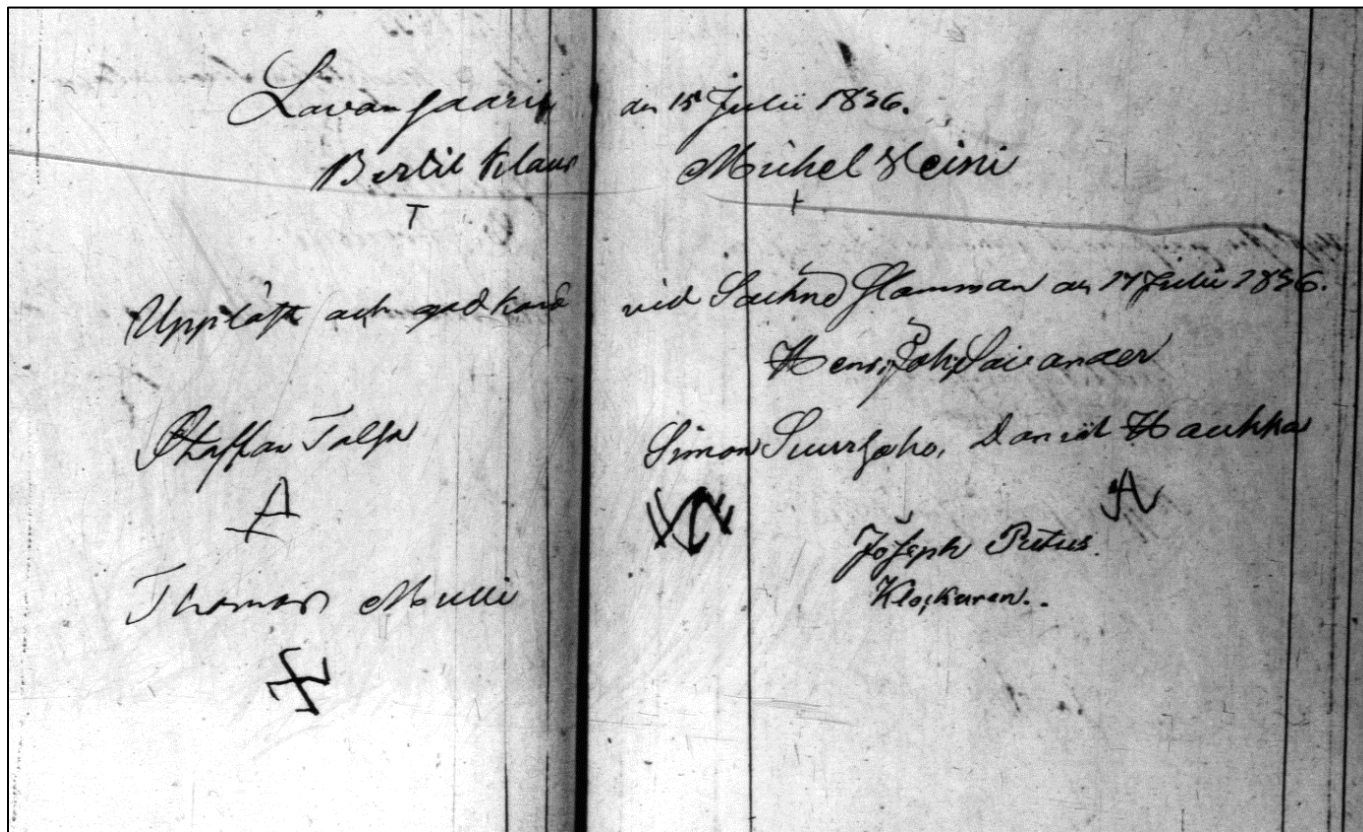
Dokumentin on allekirjoittanut Koiviston kappalainen Abraham Hagert ja sen oikeaksi todistavat puumerkeillään jo aiemmin mainitut Pärtty Sipinpoika Klaus, Simo Tanelinpoika Tolsa, Mikko Yrjönpoika Weini, Taneli Antinpoika Haukka ja Aatami Kallenpoika Weini sekä uutena Eero Kallenpoika Talsi (1791-1869). Kenenkään ammattia tai titteleitä ei tässä ole mainittu.

14.

Långsfaari den	5. Julii 1835
Michel Wein	Adam Michelson Sammalen
Serman	Serman
Uppläst och godkänd den	5. Julii 1835
Simon Danielson Sammalen, Erik.	D. Arenius
	Mannonen, Thomas Pajmio

Vuoden 1835 vaivaisrahojen tilitietosivulla on uutena vahvistajana Tuomas Näyki (1787-1848). Simo Tanelinpoika Suursoho oli aiemmin Pispä-niminen. David Arenius toimi ko. vuonna Koiviston seurakunnassa ylimääräisenä pappina.

15.

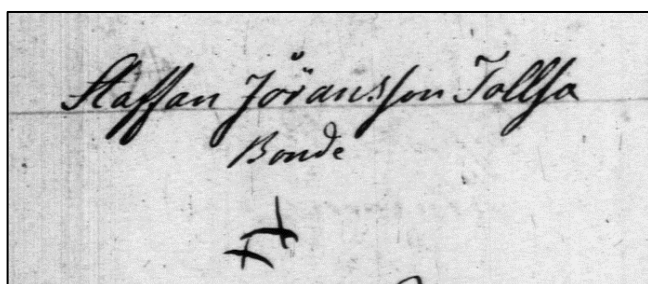

Lisää uusia puumerkkejä löytyy tästä vuoden 1836 vaivaisrahojen tilityksestä.

Koiviston ylimääräinen pappi Henrik Johan Savander on virkansa puolesta allekirjoittanut sivun.

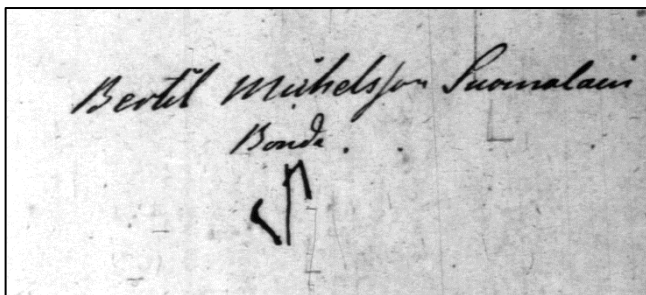
Aiemmin esiintymättömiä vahvistajia ovat Tahvo Yrjönpöika Tolsa (1778-1852), Tuomas Tuomaanpoika Mulli (1798-1839) sekä Joseph Putus, joka mainitaan lukkariksi.

16.

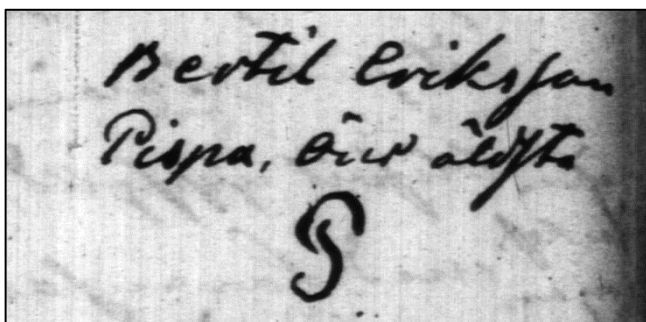
Tahvo Tolsan puumerkki 1837.

17.

Samalta vuodelta 1837 on myös tämä Pärtty Mikonpoika Suomalaisen (1810-1873) puumerkki. Tämä ja edellinen kuva ovat otoksia vaivaisrahojen tilikirjasta.

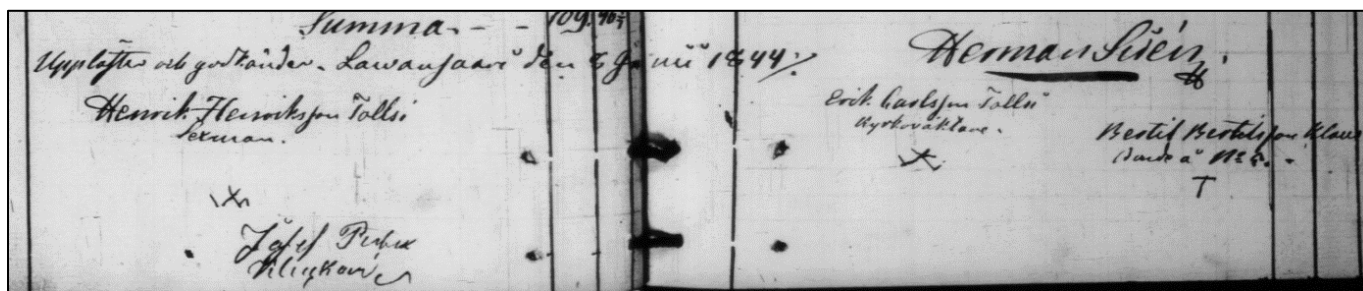
18.

Vuonna 1839 oli pitäjänkokouksen pöytäkirjaan saanut puumerkkinsä myös saaren vanhin, Pärtty Eeronpoika Pispä. Hänet tunnettiin aiemmin Lavosena.

Vaikka hänet oli nimetty saaren vanhimmaksi, ei hän iältään ollut kuin 38-vuotias. Hänen puumerkkinsä oli muuttunut vuoden 1831 puumerkkiin verrattuna (kuva 10).

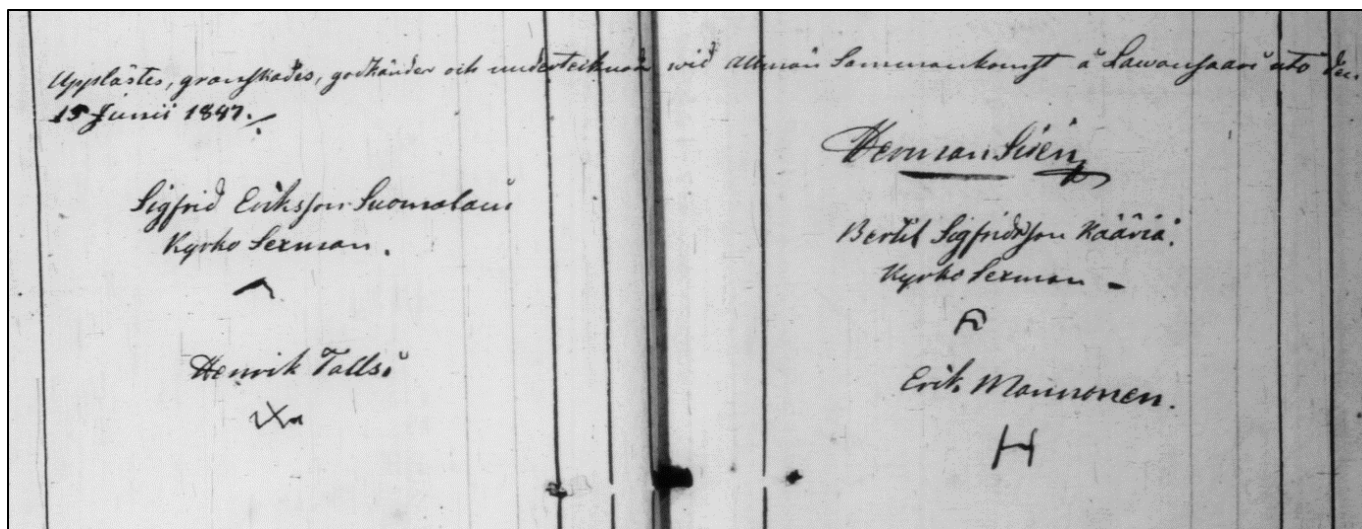
19.

Kirkonkassojen tilikirjan vuoden 1844 tilit on allekirjoittanut Herman Sirén, joka toimi Koiviston kirkkoherrana vv. 1837-1868.

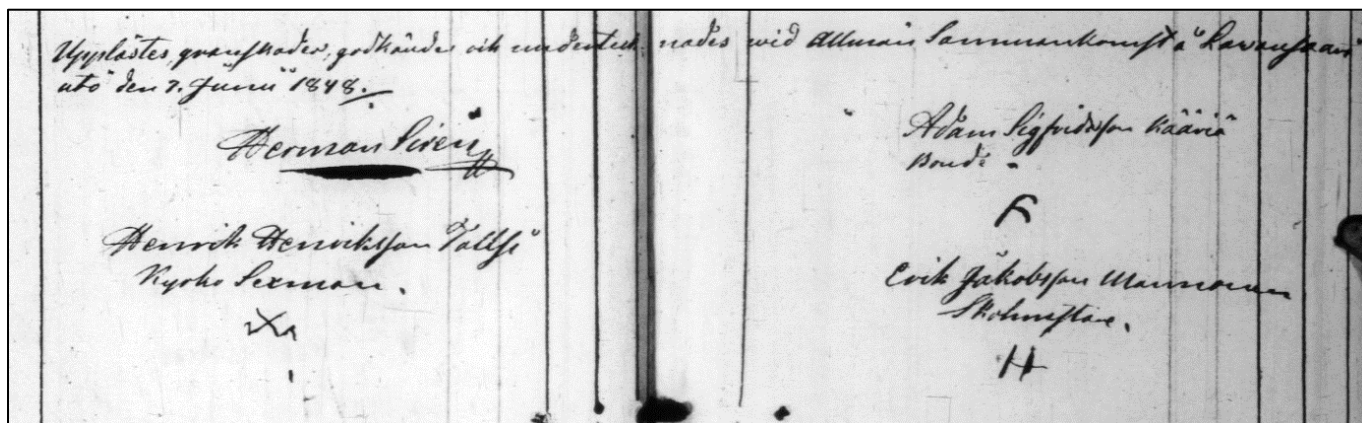
Tilinteon ovat tällä kertaa vahvistaneet kuudennusmies Heikki Heikinpoika Talsi (1812-1854), jo aiemmin esiintynyt suntio – tai tuohon aikaan ehkä enemmänkin "unilukkari" Eero Kallenpoika Talsi, talollinen Pärtty Pärtynpoika Klaus (1823-1866) sekä lukkari Josef Putus.

20.

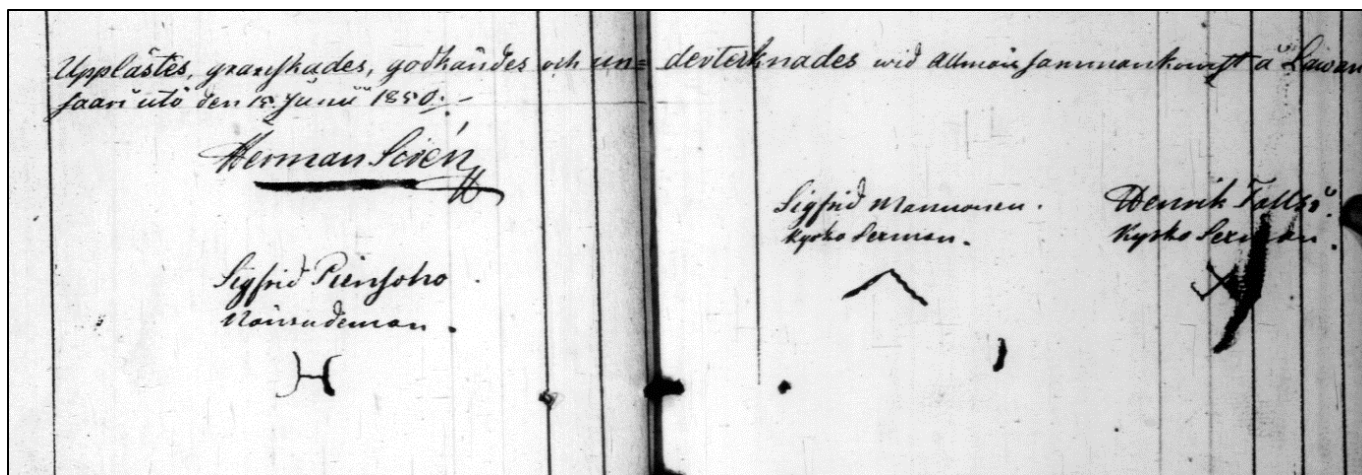
Vuoden 1847 tilikirjassa on jälleen uusia nimiä ja puumerkkejä: Kuudennusmiehenä toimi tuolloin Sipi Eeronpoika Suomalainen (1816-1868), samoin Pärtty Sipinpoika Kääriä (1820 – 1888). Heikki Talsi ja Eero Mannonen vahvistivat myös tilikirjan.

21.

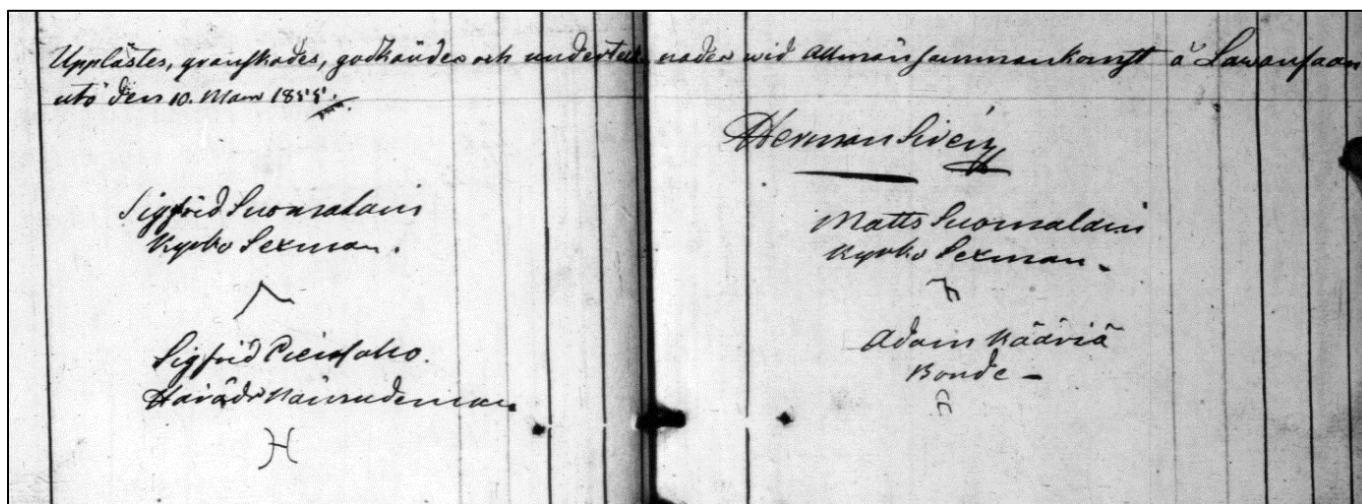
Seuraavana vuonna yhtenä vahvistajana on talollinen Aatami Sipinpoika Kääriä (1819-1856) , jonka puumerkki muistuttaa paljon veljensä Pärtyn edellisvuotista puumerkkiä. Eero Mannonen on kyseisenä vuonna toiminut koulumestarina.

22.

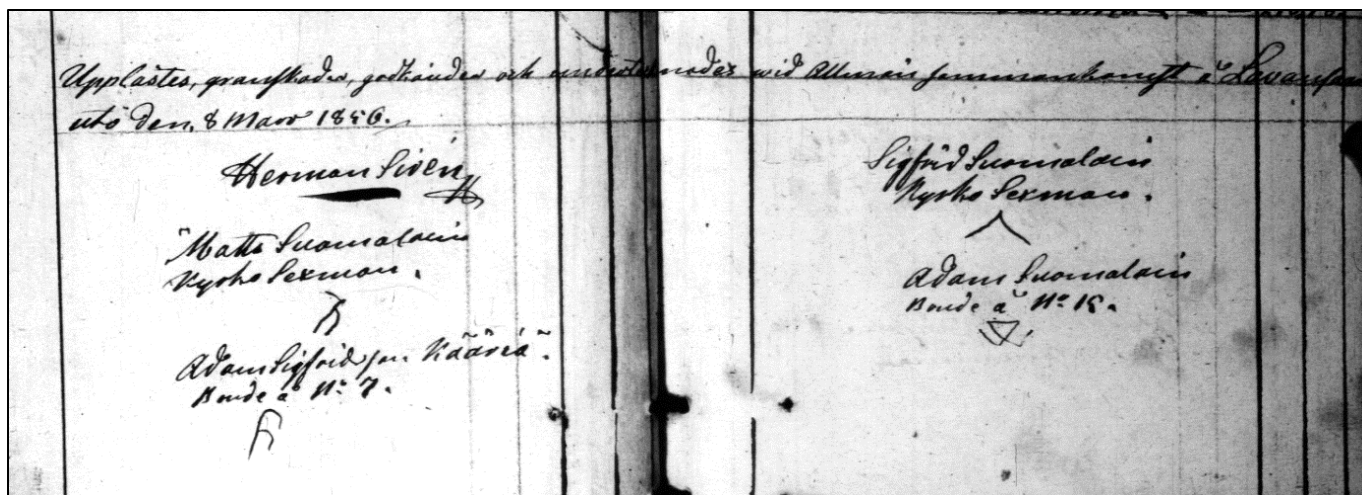
Kirkonkassan tilit vahvistivat vuonna 1850 kuudennusmiehet Sipi Mannonen, aiemmin Suomalainen ja Heikki Talsi sekä lautamies Sipi Matinpoika Piensoho (1804-1876).

23.

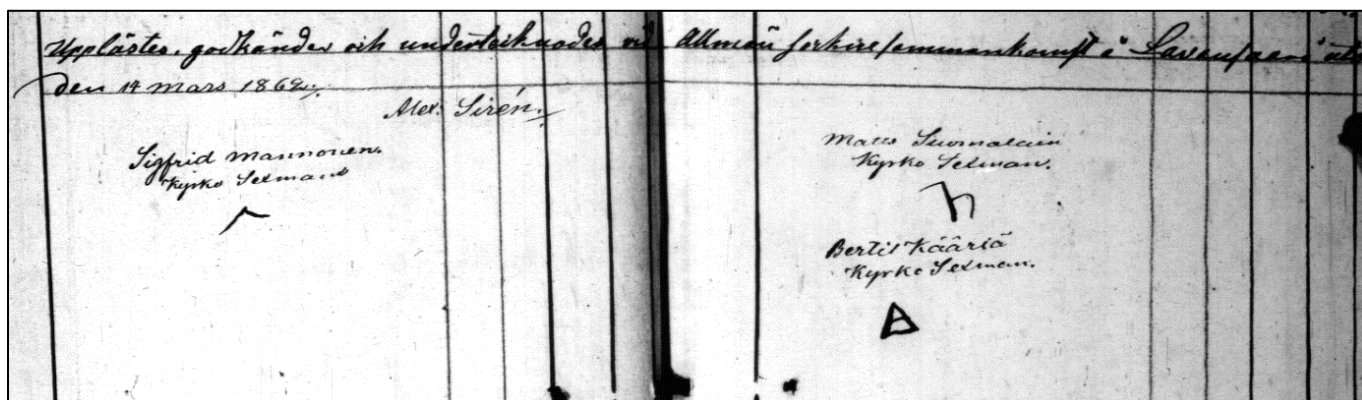
Matti Eeronpoika Suomalainen (1810-1885) toimi toisena kirkon kuudennusmiehenä ainakin v. 1855 alkaen. Myöhemmin hänet mainitaan kirkonkirjoissa myös kirkkoraadin jäsenenä. Sipi Piensohon titteli on tällä kertaa kihlakunnan lautamies.

24.

Uusi tilinvahvistaja vuonna 1856 oli talollinen, myöhemmin myös kuudennusmies Aatami Suomalainen (1829-1899) tilalta n:o 15.

25.

Vuonna 1862 kirkonkassan tilit on allekirjoittanut Alexander Sirén, joka tuolloin toimi kirkkoherran apulaisena.

Lavansaaren kolme kuudennusmiestä ja siinä roolissa tilien vahvistajaa olivat Sipi Mannonen, Matti Suomalainen sekä Pärtty Kääriä, jonka puumerkki on nyt selkeästi erilainen, kuin aiempina vuosina.

Tähän dokumenttiin liittyvä luettelo kuvissa esiintyvistä henkilöistä, heidän syntymä- ja kuolinvuosistaan, asemastaan seurakunnassa ja tässä dokumentissa olevista puumerkkien kirjoitusvuosista on erillisenä tiedostona ja linkki siihen on kotisivuilla samassa paikassa, missä linkki tähänkin tiedostoon on.

Tiedot on koonnut Anja Vihinen, Keravalla 10.1.2022